

Tuzla

Ja imam 68 godina. Prije rata sam živio u Tuzli. Radio sam, lijepo sam radio, lijepo živio, imo dosta prijatelja, imo dosta poznanika. Standard moj je bio dobar. Imo sam ženu i šćerku, obadvoje smo radili. Šćerka studirala, pa u poslednje vrijeme kad je završila fakultet i ona radila. Ja sam tako lijepo živio.

Bilo je miješano stanovništvo, pretežno su bili Muslimani, a bilo je Hrvata i Srba. I mi smo svi zajedno radili, sve je to zajedno u jednoj kancelariji, na jednom poslu. U zgradi jednoj živili i Hrvati, i Muslimani i Srbi, posjećivali se, fino pazili se, s njima sam se lijepo slagao. Ljudi su zajedno živili bez ikakvih problema, to se toliko poštivalo. Ja sam primjećivao, prijatelju da ako dođem, pa sami su Muslimani, ako dođem kod njih, da su oni prema meni bili pažljiviji nego da sam Musliman. Ja nikad nijesam primjetio da me ićim povrijedio, bilo čime, a i ja sam vodio računa.

U poslednja vremena nije je bilo lako naći dobar posao, a s početka u Tuzli bilo, školovan ćovjek koji ima profesiju, bilo jako dobro, zgodno naći dobar posao. Pa je nas dosta sa strane, iz Srbije, Hrvatske, od svakle bilo. Na primjer, inženjeri, dobre zanatlije, profesori. Prosvjetni radnici bili sa strane došli. Imali smo mi, jako dobro razvijenu industriju, pogotovo u posljednjim godinama, Tuzla je bila razvijen grad.

Mislim da nije bilo nikakvih problema. Meni uopšte nije jasno što je kod nas došlo do ovoga što je došlo. Ja sam onaj sistem prihvatio. Dosta je to pravedan sistem bio. Dobro, u odnosu na ovaj zapadni, to je drugi sistem, propalo, pa šta. Pa, ako je propao taj sistem, komunizam ili socijalizam, kako hoćemo da ga nazovemo, ne znam šta je meću ljudima, šta je došlo, eto to da dođe do ovoga do ćega je došlo. Mislim da su to politićari, pojedini nacionalisti, jer to ne bi narod. Ja mislim da su politićari mogli sprijećiti rat. Pa ako se trebalo dijelit, da se to moglo podjelit mirno.

Što se tiće kod nas religije, odmah poslije drugog svjetskog rata, Srbi, pravoslavci su otprilike, pustili bili dobro religiju i Muslimani mlađe generacije. To se već nije moglo poznat, nije se moglo vidit jednog mlađeg ćovjeka da on ide u džamiju, to su više bili stari, otprilike mojih godina i to. E, kod Hrvata je bilo drugaćije. Oni su uvijek bili vezani za crkvu. Pa u Tuzli je bilo mješanih brakova koliko god hoćete. Možda sam bio kratkovid. Ja sam računao da u Bosni i Hercegovini neće uopšte doći do rata. Još od šezdeseti godina u onoj Jugoslaviji smo pomalo bavili se politikom. Uvijek je Hrvatska i Slovenija su nešto htjeli da se odvoje, nešto im je smetalo u nivou Jugoslavije. Prićali smo da će otpast Slovenija i Hrvatska, a da će kao Jugoslavija, Makedonija, Bosna, Srbija i Crna Gora, da će ove ćetiri republike, da će to biti kao jedna duša. Međutim nije.

Rat je došao u Tuzlu, 15 maja 92. godine. Vojska je bila ona jugoslovenska i oni su trebali izaći do 19. maja, da se povuku. To je dogovoreno. Međutim, u Tuzli su, napali su vojsku, pobili su dosta te djece, vojnika podmuklo. I odmah je Tuzla i

blokirana i počeo je rat. Odma su počeli zatvarat Muslimani Srbe, vjerovatno i Srbi Muslimane, tamo na onim područjima gdje su većina. Ja sam osto u Tuzli. Pucanja je bilo svaki dan. Odma, za par mjeseci, teško je bilo i snabdijevanje. Svakodnevni život je bio takav da se bojiš uvijek, bojiš se granate, bojiš se da će te uhvatiti, da će ti doći po noći na vrata, svezati, odvest...

Bilo je redukcija, da nema po dva tri dana vode, struje. Al mi smo se snalazili, jer imaš uvijek nekakav izvor. Imali smo lampe. Parno grijanje jedno vrijeme nije bilo, pa onda nađe svak kakvu peć. Parkove i šumu smo isjekli.

Tuzla je bila okružena. Za hranu je bilo teško. Ko je imao zalihe, on je dobro prošao. Dvadeset maraka je bila kila brašna, pogotovo kad su Hrvati i Muslimani, kad su oni ratovali. Mi smo bili hermetički zatvoreni, ali uvijek je odnekud dolazilo. Mogo si za dobre pare naći nešto. Samo je malo lakše bilo kad su Hrvati i Muslimani se pomirili.

U Tuzli su Srbi bili apsolutno obespravljeni. Nismo se mi smjeli baš puno ni pojavljivat, ni tražit nekakva prava. Mogo si otići u opštinu i nešto zapitivat, kod predsjednika Bešliagića i kod ovih. Oni su se korektno odnosili al ti nije ništa pomogao. Zavisilo ti je dosta i od komšiluka. Ako ti je komšija dobar i ne dira te, bolje ti je...

Ja direktno nisam imao loše iskustvo zato što sam Srbin. Ali sam gledao druge, boga mi, ošamari ih, pljune na prolazu i tako. Mene nije. Među izbjeglicama Muslimanima nisam se uopšte kretao. U Tuzli imam jako dobrih prijatelja, vrlo dobrih ljudi koji mene ničim nisu povređivali, čak su mi htjeli i pomoć. U penziji sam bio i nijesam radio ništa. Imao sam jednu malu baštu i onda sam pomalo radio. Muslimani su se mogli i dalje kretati pa su mi nabavljali sjeme.

Ja sam napustio Tuzlu u avgustu '94. godine. Tad mi je žena bila jako bolesna. Šćerka i zet su ostali. Žena mi je '95. godine umrla. Šćerka i zet je sahranili. Šćerka je počela radit u Crvenom krstu kao prevodilac, a kasnije se i zet zaposlio. Kuću sam napustio zato što je bilo progonjenja Srba. Bilo je zatvaranja, bilo je nestajanja. Jednostavno nestane čovjek. Bio je strah. Strah. Puno Srba je otišlo i prije toga. Ja mislim da je Srba bilo u Tuzli, u gradu oko četrest hiljada prije, a mi smo ovako međuse procjenjivali da je ostalo, kad sam ja otišo 94. godine, možda desetak hiljada i to starijih osoba.

Ja sam kupio kartu, autobusom došo do Kiseljaka. Iz Kiseljaka sam došo na ovu srpsku stranu. Imali smo odobrenja, imali smo neka dokumeta. Po godine sam ja tražio ta dokumeta dok sam dobio odobrenje. Imo sam staru majku ovamo u Nevesinju, pa sam reko da odem joj u posjetu i da ću se vratiti. Plaćao sam i podmićivao službenike dok su mi to dali.

Na putu nismo imali nikakvih problema. Nije nas niko dirao. Policija je izlazila pa nas je kontrolisala, ali nije nas niko dirao. Kad smo došli u Kiseljak, Hrvati su nas primili i fino dočekali. Prevezli su nas i odveli u svoje kuće, pošto smo mi došli u tri sata. Onda su nas na Koviljaču odvezli kolima, predali nas našima, srpskoj vlasti. Kad sam prešo na srpsku teritoriju, kad vidim grupicu ljudi zajedno, ja sam bježao. Poslije mjesec dana, ja sam se toliko sretno osjećao, slobodno i lijepo.

Nije mi teško bilo napustiti Tuzlu. Rođen sam u Hercegovini, imam tu puno poznanika, puno rodbine.

Jedno tri mjeseca, četiri sam hodao okolo. Bio sam kod brata dok nisam došao ovdje. To mi je brat našao. Mogo sam otići u Bijeljino ili na Sokolac, u sabirni centar, ali sam mislio da ću se vratiti u Bosnu. Navikao sam se bio na taj život, malo ima razlike u ophođenju malo među ljudima. Ja sam to tamo bio prihvatio bolje nego ovdje. Brat i snaha i ovi mi nisu dali. Uslovi su ovdje bili bolji nego u Tuzl. Hrana bolja bila, nije nas puno bilo, nije bilo ovako tjesno.

Ja sada živim u ovom izbjegličkom centru. Uglavnom, preživljava se. Dobro je. Ja sam penzioner, pa po neki dinarčić imam i tako izađem u grad. Kada sam napustio Tuzlu, mogao sam ponijeti samo lične stvari. Mogao sam ponijet dvije torbe. Ponio sam dva, tri odijela, veša, najnužnije lične stvari. Imo sam vremena, jer sam već odredio sebi kad bi odprilike išao. Nije me niko tjerao.

Stan nijesam vidio. U Tuzlu nisam išao i nemam namjeru ići. Ne znam, ako bi ošo, teže bi mi bilo. Ne bi se vratio kući. Ne bi se vratio iz više razloga, ipak bi me uvijek neko prezirao, gledao. Kod većine bi bilo nepovjerenja. Imam tamo dobrih prijatelja, čak se i dopisujem s pojedinim ljudima, Muslimanima. To su jako dobro ljudi, fini. S njima bi se vrlo rado vidio. Sad još ne bih želio ići ni u posjetu.

Otiću...Nisam psihički se pripremio za to.

Volio bi kad bi rješio stambeno pitanje. Da mi je bar jednu solidnu garsonjeru, jedan stan. Ne bi išao baš bilo gdje, jer imam tu brata, imam rodbinu. Ja sam čovjek već u godinama, sedamdeset godina. Onda bi našo kakvu babu, pa bi se družili nas dvoje i tako. Ja nijesam ničim drugim opterećen. Moja penzija bi trebala biti tek toliko da mogu podmirivati najnužnije potrebe ljudske.

Zašto je bio rat? Ne znam ja, meni nije jasno. Ja mislim Zapad je kriv za rat, a posebno Amerika i Njemačka. Mi Srbi i Srbija imamo loša iskustva sa Njemačkom i Austrijom u oba svetska rata. Oni su dali podršku Hrvatima, dali su podršku Slovencima, pa onda svima po malo. Ja mislim da su oni nas zavadili.

Ja mislim da nije niko imao interesa od rata, da je sve gubitak. Jedino ovi državni, ako bi ih mogao nazvati državni. Ja bih njih nazvao bijednici. I Tudžmana i Aliju Izetbegovića, ove naše ovamo, u ovoj Srpskoj Republici. Ja mislim da nije niko ništa dobio. U načelu, oni će uće u istoriju, da li će ih opisat pozitivno ili negativno, ja mislim prije negativno.

Ako bi ponovo došlo do rata, onda bi bilo apsolutno istrebljenje, da ni jednog naroda ne bude. Ne bi trebalo, ne bi smjelo. Ja mislim da su se ljudi opametili, jer mi smo svi gubitnici. I Srbi su na gubitku, Hrvati i Muslimani pogotovo. Svi smo na gubitku.

Ja mislim da se može ponovo živiti u Bosni u miru. Možda je dobro da ostanemo razdvojeni. I mi ćemo se posjećat, mi ćemo otići u Tuzlu. Ja imam tamo prijatelja s kojim ću se poljubiti, s kojim ću otići u kuću. Al neću kod svih. Mi ćemo biti dobri prijatelji. Ekonomija nek radi, nek radi privreda, trgovina, ali nek se zna gdje smo, bar za jedno vrijeme dok se ovo zaboravi. Puno ima unesrećenih, ožalošćenih ljudi. Treba vrijeme da zaliječi rane.

Mislim da je religija važan faktor u ljudskom životu, uopšte u društvu. Homogena nacija, nacionalnost, vjeroispovjest, ima tu dobrih stvari. Međutim moj cimer ne misli tako. On misli drugačije, mi se tu razlikujemo. Mi, Srbi, imamo svoju prošlost, svoju istoriju, svoju kulturu, umjetnost, ali smo nekako prilično nesretna nacija. Mislim da je u nas velika greška bila u onome društvu, u socijalističkom, komunističkom, što smo religiju i porodicu pomalo zapostavili. Sad ljudi više praktikuju religiju. U nas se propovjeda da su komunisti branili ići u crkvu, ali nije tačno. Ja sam bio komunist, član partije. Kad bi došao u svoje mjesto ja sam otišao u crkvu, kad sam otišao negdje drugo otišao sam u crkvu, a u Tuzli nisam smjeo otići, jer već bi se malo drugačije gledalo. Mogao sam slaviti slavu, slavio sam i Božić i Muslimani mi svi došli u goste. Jedemo, pijemo, šalimo se, pričamo i tako.

Nemoj gledati na sebe, ali na primjer otići sutra, sutra je Velika Gospojina, otići u crkvu pa ćeš viditi. Inače tamo će biti dosta omladine, mladeži, djece, što to nije bilo kod pravoslavaca ranije.

Za mene, ovo je vjerski rat bio. Zbog različite religije, Srbi su ubijali Muslimane, Muslimani i Srbe i Hrvate i obrnuto. Ovo je za mene čisti vjerski rat. Vjera je zloupotrijebljena. Ja poštujem svaku religiju i sad, ko i prije. I prije sam poštivao. Ja sam Muslimanima čestitao Bajram, išo kod njih u goste, poštivo ga isto ko i Božić što poštujem.

Jer, ako hoćeš da budeš poštovan, moraš poštovati svog komšiju i svog prijatelja. Meni je to dobro valjalo i u ratu. Da sam bio drugačiji, vjerovatno bi malo lošije prošao.

Sada treba ohladiti glave i misliti ljudski. I jedni, i drugi i treći. Vidili smo šta donosi rat, vidili smo šta smo dobili. Sad bi se trebalo spustiti na zemlju, prihvatiti se posla i poštivati svak svakoga. Ne moramo zajedno živiti, ne moramo se ljubiti, ali radi svoj posao, ja ću svoj.

Politička situacija je vrlo loša. Mislim da je podjela Bosne neminovnost. Ne bi ja sad išao uopšte da se ponovo miješamo. Muslimanima je ljepše da ostanu u Sarajevu ili negdje gdje su izabrali, a meni je ljepše ovdje, nego da se vratim u Tuzlu. Zbog sigurnosti i uopšte te netrpeljivosti, zajedljivosti, psihičkog raspoloženja. U vrijeme rata su se malo pribojavali, ali sada ne.

Ljudi mogu živjeti zajedno, ali ne na onaj način kako smo mi. Ne možete vi sad čitav grad natjerati da svak svakoga poštuje. Ljudi će sami naći sebi prijatelja. Par stvari želim još u životu, a to su da imam svoj kutak, da se ovo stabilizuje, da ekonomski ojačamo, da lijepo živimo i da me zdravlje posluži, da se mogu spremići pa otići u Tuzlu, pa otići negdje drugo, otići u Zenicu, otići negdje, otići na more i tako. Jer sve je to, onako da kažem, jedno i nesretno, teško i tragično. Kad pođete u grad, vidite crninu, kad pođete pričati s čovjekom njemu je poginuo sin, ubilo ga...imate samo tragediju da vidite.

Kad bi čovjek mogao da živi mirno, da radi, da poštuje svog komšiju, da poštuje vlast i državu, da se ne pati. Ne bi išo da imam puno prijatelja, ne bi išo za nekim bogatstvom, nekakvim junaštvom. To bi izbio iz glave. Nekako kad bi se moglo,

propovjeda bi, što naša religija ponekad propovjeda, mir, blagostanje, poštivanje ljudi, sreću ljudsku...

<< Nazad